

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 13 mars 2025

Mål nr
B 5428-24

PARTER

Klagande

L.D.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat J.R.

Motparter

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. J.F.A.

Företrädd av åklagaren

SAKEN

Rån m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Övre Norrlands dom 2024-06-11 i mål B 390-24

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på det sättet att L.D., i stället för rån, döms för grov stöld enligt 8 kap. 4 § brottsbalken.

Högsta domstolen bestämmer, med tillämpning av 29 kap. 7 § samma balk, påföljden till skyddstillsyn med samhällstjänst 140 timmar. Om fängelse hade valts som påföljd, skulle fängelse i sex månader ha dömts ut.

J.R. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av L.D. i Högsta domstolen med 9 377 kr. Av beloppet avser 7 501 kr 90 öre arbete och 1 875 kr 48 öre mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

L.D. har yrkat att Högsta domstolen ska döma honom för olaga hot och stöld i stället för rån och bestämma påföljden till skyddstillsyn. Han har vidare yrkat att Högsta domstolen ska avslå målsägandens skadeståndsanspråk. Han har under alla förhållanden yrkat att lindrigare påföljd bestäms.

Riksåklagaren och J.F.A. har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. L.D. åtalades för rån enligt 8 kap. 5 § brottsbalken med följande gärningsbeskrivning.

L.D. har med tillägnelseuppsåt stulit en jacka från J.F.A. genom att fälla uttalanden med innebörden att han skulle skada honom. Hotet var alternativt verkade för J.F.A. vara akut och var ägnat att framkalla allvarlig rädsla för J.F.A.s personliga säkerhet. Det hände någon gång den 14 september 2023 i Umeå, Umeå kommun. L.D. begick gärningen med uppsåt.

Åtalet omfattade även ett fall av brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. Denna gärning har ingen anknytning till den gärning som avsåg rån.

2. Tingsrätten dömde L.D. för rån i enlighet med åtalet samt för brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. Påföljden bestämdes till fängelse i ett år och sex månader. Tingsrätten ålade L.D. att betala skadestånd till J.F.A. med 16 400 kr varav 15 000 kr avsåg ersättning för kränkning och 1 400 kr avsåg ersättning för sveda och värk.
3. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.
4. L.D. har i Högsta domstolen godtagit att han har handlat på det sätt som anges i gärningsbeskrivningen men invänt att gärningen är av mindre allvarlig art och därför ska bedömas som stöld och olaga hot.

Frågan i målet

5. Den huvudsakliga frågan i målet är om den gärning som L.D. gjort sig skyldig till gentemot J.F.A. ska bedömas som rån eller om L.D. ska dömas för annat brott som gärningen innefattar.

Straffansvaret för rån

6. Enligt 8 kap. 5 § första stycket 1 brottsbalken döms den som med våld på person, eller med hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara, begår stöld för rån till fängelse i lägst ett år och sex månader

och högst sex år (stöldfallet). Detsamma gäller enligt andra stycket den som, sedan han eller hon begått stöld och anträffats på bar gärning, sätter sig till motvärn med sådant våld eller hot som avses i första stycket mot den som vill återta det tillgripna (motvärnsfallet). Om gärningen med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt är av mindre allvarlig art, döms enligt fjärde stycket inte för rån utan för annat brott som gärningen innefattar.

7. Bestämmelsen i det som nu är fjärde stycket infördes 1976 i syfte att göra det möjligt att åstadkomma en mer nyanserad påföljdsbestämning när det gäller rånbrott av vad lagstiftaren har valt att beteckna som brott av mindre allvarlig art. Som exempel nämndes fall där våldsinslaget är relativt obetydligt, där hotet saknat all reell innebörd eller skett med relativt ofarligt hjälpmedel, eller där minimistraflet framstår som mindre väl avpassat till det ekonomiska värde som det är fråga om. (Se prop. 1975/76:42 s. 25.)

8. Rånparagrafen fick sin nuvarande utformning genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2023. Ändringarna innebar bland annat att det infördes en särskild punkt om rån avseende betalningsverktyg samt att minimistraflet för rån höjdes från fängelse i ett år till fängelse i ett år och sex månader. Bestämmelsen om rån av mindre allvarlig art ändrades vid detta tillfälle endast redaktionellt.

9. Som skäl för höjningen av minimistraflet anfördes bland annat att personrånen i vissa avseenden har blivit mer elakartade än tidigare. Sådana rån begås ofta av flera personer tillsammans och utomhus på offentliga platser. Brottsoffren är ofta pojkar och rånen kan ha förnedrande inslag. I de fall gärningspersonerna är flera är de ofta i ungefär samma ålder som offren. (Se prop. 2022/23:53 s. 52.)

10. Ändringen av straffskalan bör ses i ljuset av de andra reformer på straffrättens område som under senare år har genomförts i syfte att

åstadkomma en skärpt syn på allvarliga angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person, inbegripet kränkningar av den enskildes integritet (jfr t.ex. prop. 2009/10:147, prop. 2016/17:108 och prop. 2020/21:52 s. 65). Gärningar som innefattar sådana angrepp har alltså ett allmänt sett högre straffvärde än tidigare.

11. Höjningen av minimistraffet för rån var inte avsedd att generellt förändra gränsdragningen mellan gärningar som ska rubriceras som rån och sådana gärningar som är av mindre allvarlig art. Det anfördes dock att det inte kunde uteslutas att frågan om en gärning ska anses vara av mindre allvarlig art kunde aktualiseras i något fler fall än tidigare. Som exempel angavs motvärnssituationer bestående i lindrigare hot eller våld i samband med butikstillgrepp. (Se prop. 2022/23:53 s. 141 f.)

12. Bedömningen av om ett rånbrott är av mindre allvarlig art bör i första hand utgå från vilken grad av integritetskränkning som brottsoffret har utsatts för. Om det våld eller hot som förekommit är av lindrigt slag kan det tala för att gärningen är av mindre allvarlig art. Andra faktorer kan tala i motsatt riktning, t.ex. att flera gärningsmän medverkat eller att offret på grund av sin ålder eller av annat skäl haft särskilda svårigheter att värja sig (jfr 29 kap. 2 § 3 brottsbalken samt ”Rån i lägenheten” NJA 1981 s. 273). Detsamma bör gälla om gärningen föregåtts av planering eller haft inslag av förnedring av brottsoffret.

13. Vid motvärnsfall ligger det typiskt sett närmare till hands att bedöma att gärningen är av mindre allvarlig art än vad det gör vid stöldfallet av rån. Det beror bland annat på att brottsoffret i dessa situationer själv väljer att konfrontera gärningsmannen och därvid som regel har viss beredskap för att mötas av våld eller hot, men också på att våldet eller hotet då ofta är en spontan reaktion på konfrontationen. En bedömning måste dock alltid göras

utifrån våldets eller hotets beskaffenhet (jfr ”Två DVD-filmer” NJA 2008 s. 900).

14. Är det tillgripnas värde lågt talar det för att gärningen ska anses vara av mindre allvarlig art. Det gäller särskilt om tillgreppet sett för sig skulle vara att betrakta som ringa stöld enligt 8 kap. 2 §. Även vilket slag av egendom som det är fråga om bör dock vägas in, t.ex. om det är fråga om egendom som brottsoffret har ett särskilt stort behov av eller om egendomen har ett högt affektionsvärde.

15. En sammantagen bedömning av samtliga omständigheter måste alltid göras. För att kunna åstadkomma en nyanserad straffmätning bör utrymmet för att bedöma att en gärning är av mindre allvarlig art inte vara alltför begränsat (jfr ”Motvärnet i butiken” NJA 1976 s. 689 B och ”Rånet i Solberga” NJA 1977 s. 329). Det bör dock hållas i minnet att rånbrottets konstruktion innebär att de brott som ingår i gärningen bedöms tillsammans, med en betydande kvalificering av den samlade gärningen. För att bedöma ett rån som mindre allvarligt är det därför inte tillräckligt att brottens straffvärde sedda var för sig understiger minimistraffet för rån. Det bör krävas att den skada, kränkning och fara som gärningen i dess helhet inneburit med viss marginal understiger vad som är normalt vid rån.

16. Om gärningen bedöms vara av mindre allvarlig art döms inte för rån utan för annat brott som gärningen innefattar. Huruvida den tilltalade ska dömas för ett eller flera brott får då avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet med tillämpning av vanliga konkurrensregler.

Påföljdsbestämningen för rån

17. Minimistraffet för rån uppgår till fängelse i ett år och sex månader. Om det i stället döms för annat brott som ingår i gärningen utgör straffskalan för det allvarligaste av de brotten utgångspunkt för

bedömningen av straffvärdet. Även i dessa fall bör dock den stränga synen på rånbrott beaktas.

18. Enligt 30 kap. 4 § brottsbalken ska rätten vid val av påföljd fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Som skäl för fängelse får rätten, utöver brottslighetens straffvärde och art, beakta att den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott. Begreppet art har i detta sammanhang en annan betydelse än när motsvarande uttryck används i 8 kap. 5 § fjärde stycket (jfr prop. 1987/88:120 s. 100 och ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 31–33).

19. Rån är typiskt sett ett brott av sådan art som talar för att påföljden ska bestämmas till fängelse (jfr ”Gaturånet” NJA 1991 s. 444). Det bör i princip gälla även när det finns skäl att med stöd av 8 kap. 5 § fjärde stycket i stället för rån döma för andra brott som ingår i gärningen.

20. En individualiserad bedömning ska dock göras av hur starkt brottslighetens art talar för fängelse. Det kan medföra att ett rånbrott med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet inte bör anses vara av den arten att starka skäl för fängelse föreligger. (Jfr ”De kinesiska kullagren” p. 33 och ”Meneden om misshandeln i Bjuv” NJA 1999 s. 561.)

Bedömningen i detta fall

Rubricering

21. I målet är utrett att L.D. gick fram till J.F.A., som var på väg till skolan, och inledningsvis krävde att J.F.A. skulle lämna över sin surfplatta. Sedan J.F.A. nekat honom det, ändrade han sig och sa att han skulle slå honom om han inte lämnade ifrån sig sin jacka. Han upprepade hotet vid minst ett tillfälle. J.F.A. har uppgett att han tog hotet på allvar och därför överlämnade sin jacka. Han bad dock först om att han skulle få ta sin laddare ur jackfickan, vilket L.D. godtog.

22. Hotet måste ha framstått som trängande fara för J.F.A. Förutsättningarna för att döma för rån är därmed uppfyllda. Frågan blir om gärningen kan bedömas vara av mindre allvarlig art.
23. Att L.D. var okänd för J.F.A., att hotet upprepades, att J.F.A. angreps på allmän plats när han var på väg till skolan samt att han tvingades ta av sig och lämna ifrån sig sitt ytterplagg innebär att gärningen utgjort en allvarlig integritetskränkning. Dessutom var J.F.A. bara 14 år gammal. Dessa omständigheter talar för att gärningen ska rubriceras som rån.
24. I motsatt riktning talar att något våld inte förekommit och att de verbala hoten inte varit av allvarligare beskaffenhet och inte heller förstärkts med rörelser eller tillhygge. Utöver vad som ligger i gärningen som sådan har det inte förekommit något inslag av förnedring. Till detta kommer att L.D. har agerat ensam och att gärningen inte föregåtts av någon planering utan framstår som en oöverlagd impulshandling. Värdet på jackan var inte obetydligt, men inte heller så högt att det kan ges någon avgörande betydelse vid bedömningen av om gärningen ska rubriceras som rån.
25. Vid en sammantagen bedömning får gärningen, om än allvarlig, anses innefatta en klart lägre grad av skada, kränkning och fara än vad som typiskt sett är fallet vid rån. Gärningen bör därför bedömas vara av mindre allvarlig art. Därmed ska L.D. i stället för rån dömas för annat brott som gärningen innefattar.
26. Gärningen innefattar olaga hot och stöld (4 kap. 5 § och 8 kap. 1 § brottsbalken). Med hänsyn till att stölden avsåg egendom som J.F.A. bar på sig, till att den begicks genom användande av hot och till den integritetskränkning som gärningen sammantaget innebar ska stölden rubriceras som grov (8 kap. 4 §). Eftersom det vid rubriceringen har beaktats att gärningen begicks med användande av hot, bör inte L.D. dömas särskilt för olaga hot.

Påföljd

27. L.D. ska alltså dömas för grov stöld, och brott mot lagen beträffande knivar och andra farliga föremål. Straffvärdet för den grova stölden överstiger klart minimistraffet på sex månader (jfr p. 17). Det samlade straffvärdet motsvarar fängelse i tio månader.

28. Det föreskrivna lägsta straffet för brotten understiger fängelse i ett år. L.D.s ungdom ska därför beaktas vid straffmätningen (se 29 kap. 7 § brottsbalken). Med hänsyn till att han vid gärningstillfället var 18 år och åtta månader bör straffmätningens värde anses motsvara fängelse i sex månader.

29. Varken straffmätningens värde eller L.D.s tidigare brottslighet utgör hinder mot att välja en icke frihetsberövande påföljd. Hans personliga förhållanden talar för att välja skyddstillsyn som påföljd, vilket också är Kriminalvårdens förslag.

30. Brottsligheten är till sin typ sådan att dess art talar för att döma till fängelse. Omständigheterna i detta fall är emellertid inte sådana att arten med någon mer betydande styrka talar för fängelse. L.D. har förklarat sig villig att genomföra samhällstjänst. Genom att förena skyddstillsynen med en föreskrift om samhällstjänst blir påföljden tillräckligt ingripande även med beaktande av brottslighetens art (jfr 30 kap. 9 § 4).

31. L.D. ska alltså dömas till skyddstillsyn med samhällstjänst. Det alternativa fängelsestraffets längd bör bestämmas till sex månader och antalet timmar samhällstjänst till 140.

Skadestånd

32. Den gärning som L.D. utsatt J.F.A. för innefattar också med den bedömning som har gjorts i rubriceringsfrågan en allvarlig kränkning av honom (jfr p. 23). Utifrån hur L.D. har fört sin talan saknas det skäl att göra någon annan bedömning än hovrätten gjort när det gäller skadestånd.

I avgörandet har deltagit justitieråden Petter Asp (tillägg), Eric M. Runesson, Cecilia Renfors, Christine Lager och Anders Perklev (referent). Föredragande har varit justitiesekreteraren Johanna Siesing.

TILLÄGG

Justitierådet Petter Asp tillägger för egen del följande.

L.D. döms i avgörandet för grov stöld. Högsta domstolen har alltså konstaterat att det föreligger ett olovligt tagande i den mening som avses i 8 kap. 1 § brottsbalken. I den delen finns anledning att göra två noteringar.

Till att börja med bör framhållas att ett tagande naturligtvis kan ske genom att gärningsmannen förmår brottsoffret att lämna över något. Man kan ta – dvs. i det här fallet försätta sig i besittning av något som man inte redan är i besittning av – på många olika sätt, och i det avseendet är det med tagande precis som med de flesta andra rekvisit: de kan uppfyllas på olika sätt, även genom vad man skulle beteckna som andra människors handlande. Man kan alltså göra något genom att tillse att någon annan gör något, låt vara att det förutsätter att man kan säga just att gärningsmannen själv (men genom annan) gör det som krävs.

Härtill bör när det gäller olovlighetsrekvisitet framhållas att olovlighet i stöldbrottets mening visserligen bör kunna uteslutas av vissa samtycken som inte uppfyller alla de krav som förutsätts för att det ska föreligga ett giltigt samtycke enligt 24 kap. 7 § brottsbalken. Ett exempel är att ett tagande inte – i vart fall inte alltid (det saknas skäl att här ta ställning till om det kan finnas undantag) – kan anses olovligt i de fall ett lov att ta en viss sak har getts på grund av felaktiga föreställningar, men det kan då i stället finnas förutsättningar att anse att ett bedrägeri har begåtts. Ibland sägs eller antyds att detta skulle gälla också när medgivandet har erhållits medelst råntvång (jfr t.ex. Gustaf Almkvist, Förmögenhetsbrott och förmögenhetsrätt, 2020, s. 257 med vidare hänvisningar). Det skulle

emellertid föra för långt att anse att ett medgivande som har lämnats under inflytande av råntvång hindrar att olovlighetsrekvisitet är uppfyllt. En sådan hållning skulle bl.a. medföra att gränsdragningen mellan stöldfallet och utpressningsfallet skulle få en orimligt stor betydelse; stöldfallet skulle i praktiken förutsätta att gärningsmannen själv stoppar handen i brottsoffrets ficka. Varje typ av medgivande till ett tagande kan alltså inte anses hindra att olovlighetsrekvisitet är uppfyllt. Det sagda innebär att det finns ett inte obetydligt område där såväl förutsättningarna för stöld som utpressning är uppfyllda (och därmed också grundförutsättningarna för stöld- och utpressningsfallen av rån).
